

Сухомлинського для дітей як джерело виховання цінностей / О. Я. Савченко // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 10. – С. 441–444.

6. Сухомлинський В. О. Слово про слово / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 5. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 160–169.

7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. [Текст] / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.

8. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови // Українська мова і література в школі. – 1968. – 12 груд. – С. 1–10.

9. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1988. – 284 с.

10. Сухомлинський В. О. Сто порад учителів / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 310 с.

11. Сухомлинський В. О. Як добитися, щоб слово вихователя доходило до вихованця? : уривки з книги «Сто порад вчителю» / В. О. Сухомлинський // Педагогічна майстерня. – 2012. – № 1. – С. 20–21.

12. Цюпа І. А. Василь Сухомлинський (добротворець): серія біографічних творів життя славетних / І. А. Цюпа. – К. : Молодь, 1973. – 334 с.

13. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: Навч. посібник / С. В. Шевчук. – К. : Літера ЛТД, 2002. – 480 с.

REFERENCES

1. *Velykiy tлумachniy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy* (2005). [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv.

2. Zavoloka, S. P. (1979). *Spogady pro Suxomlyns'kogo*. [Memoirs about Sukhomlinsky]. Kyiv.

3. Pylyns'kiy, M. M. (1976). *Movna norma i styl'*. [Language norm and style]. Kyiv.

4. Ponomariv, O. D. (1992). *Stylistyka suchasnoyi ukrayins'koyi movy*. [Stylistics of modern Ukrainian language]. Kyiv.

5. Savchenko, O. Ya. (2011). *Xudozhni tvory Vasyl'a Suxomlyns'kogo dl'a ditey yak dzherelo vukhovannya cinnostey*. [Vasyl Sukhomlynsky's artistic works for children as a source of values education]. Kyiv.

6. Suxomlyns'kiy, V. O. (1977). *Slovo pro slovo*.

[Word about word]. Kyiv.

7. Suxhomlyns'kiy, V. O. (1976). *Vybrani tvory: V 5-ty t.* [Selected Works: In 5 t.]. Kyiv.

8. Suxomlyns'kiy, V. O. (1968). *Slovo ridnoyi movy*. [The word of native language]. Kyiv.

9. Suxomlyns'kiy V. O. (1988). *Rozмова z molodym dyrektorom*. [Talk with a young director]. Kyiv.

10. Suxomlyns'kiy, V. O. (1988). *Sto porad uchytelevi*. [One hundred tips for the teacher]. Kyiv.

11. Suxomlyns'kiy, V. O. (2012). *Yak dobytysia, shchob slovo vyhovatel'a doxodylo do vukhovancia? : uryvky z knygy «Sto porad vchitel'u»* [How to get the teacher's word to the pet?: excerpts from the book «Hundred Advice to Teacher»]. Kyiv.

12. Циупа, І. А. (1973). *Vasyl' Suxomlyns'kiy (dobrotvorec'): seriya biografichnyh tvoriv zhyttia slavetnyh*. [Vasyl Sukhomlynsky (goodbye): a series of biographical works of the glorious life]. Kyiv.

13. Shevchuk, S. V. (2002). *Ukrayins'ke dilove movlennia*. [Ukrainian business broadcasting]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЖИГОРА Ірина Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми методики викладання сучасної української мови у початковій, середній та вищій школах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ЖИГОРА Ірина Валеріївна – Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor of the Department of Methodology of Preschool and Elementary School Education (Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian Pedagogical University).

Circle of scientific interests: problems of teaching of modern Ukrainian Language in university.

Дата надходження рукопису 29. 08. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор О. С. Радул

УДК 37.091.12 : 378 . 48 . 12

ГЕРГУЛЬ Світлана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка e-mail: svet-gergul@ukr.net

ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Проблема фахової підготовки вчителя завжди була і є актуальною

та затребуваною. Особливо гостро вона постає сьогодні, адже педагогічний процес, зокрема, зміст і характер професійної діяльності

вчителя постійно змінюється, викликаючи в педагога потребу в оволодінні новими педагогічними засобами та методами впливу на формування особистості школяра. Отже, випускник педагогічного навчального закладу має бути висококваліфікованим спеціалістом, всебічно розвинутою, творчою особистістю, яка вмє самостійно здобувати знання, мислити, вмєло передавати інформацію іншим. У нормативних документах (Державна національна програма «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті» (2001 р.), Державна програма «Вчитель» (2002 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки), Законах України «Про освіту» (редакція станом на 24.07.2014), «Про вищу освіту» (редакція станом на 01.07.2014), а також відповідно до вимог ЮНЕСКО, Міжнародної організації співробітництва й розвитку освіти (2002 р.), Стандартів компетентностей для вчителів (2008 р.), особлива увага приділяється концептуальним засадам формування системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, окреслюються орієнтири, основні принципи й умови їхнього становлення і професійного розвитку.

Актуальність фахової підготовки майбутнього вчителя у сучасних вищих педагогічних навчальних закладах зумовлена необхідністю подолання наступних суперечностей: між необхідністю у формуванні в студентів професійної майстерності та недостатньою увагою навчального закладу до даної проблеми; між об'єктивною потребою якісного перетворення процесу навчання майбутнього вчителя й існуючими традиційними класичними методами навчання; між зростаючим попитом практичної реалізації даного процесу та відсутністю достатнього теоретичного та технологічного забезпечення.

Для подолання існуючих суперечностей, виявлення доцільних шляхів підвищення педагогічної майстерності майбутнього вчителя українською необхідним є чітка організація навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, а також звернення до надбань історико-педагогічної науки, доробку вітчизняних учених, їх конструктивне вивчення з метою вдосконалення й підвищення якості освіти. Особливе місце серед надбань світового педагогічного досвіду посідає теоретичний і практичний доробок Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970). Він вирізняється багатогранністю, яскраво вираженим новаторським характером і найповніше відповідає вимогам сучасності, збагачує педагогічну науку новими фактами й теоретичними положеннями, дає змогу прогнозувати її майбутній розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творча спадщина видатного педагога завжди була предметом дослідження провідних науковців та вчителів-практиків. Значний вклад у вивчення педагогічного досвіду В. О. Сухомлинського внесли вітчизняні вчені І. Д. Бех, А. М. Богуш, М. В. Богуславський, А. М. Борисовський, М. С. Вашуленко, Г. Н. Волков, В. Г. Кузь, М. І. Мухін, В. Г. Риндак, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинська, В. Л. Федяєва та ін.

Погляди В. О. Сухомлинського на особистість учителя висвітлили у своїх дисертаційних роботах К. А. Юр'єва «Естетична культура вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського» (1993), С. В. Білецька «Взаємовідносини учителя і учнів в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського» (1994), А. М. Луцок «Проблема педагогічної майстерності вчителя у творчій спадщині В. О. Сухомлинського» (1996) та ін. Деякі аспекти професійної діяльності вчителя в педагогічній спадщині видатного педагога-гуманіста були в полі зору М. Я. Антонця, Л. С. Бондар, В. Г. Бутенка, В. А. Василенко, Н. А. Василенко, А. Я. Розенберга, Л. М. Сіднева, М. І. Сметанського та ін.

Різні аспекти фахового становлення, педагогічної майстерності, професійного саморозвитку та самоосвіти вчителя, вдосконалення технологій навчання майбутнього фахівця вивчали І. Дереза, О. Дубасенюк, С. Єлканов, І. Зязюн, В. Кан-Калік, Л. Коробка, В. Вітюк, Ю. Рева, О. Остапчук, М. Морозова, Г. Топчій та ін. На сьогодні проблему професійної підготовки педагогів широко відображено в працях вітчизняних дослідників Н. Батечко, О. Баркунова, І. Зязюна, С. Калашнікової, В. Коваль, Т. Кожевникова, В. Кременя, Т. Крюкова, В. Майбороди, Н. Побірченко, О. Семенов, С. Сисоевої, які розглядають проблему вищої педагогічної освіти, формування педагогічної майстерності, професіоналізму, підготовки вчителів до педагогічної практики.

Однак згадані дослідники, розкриваючи багатогранність педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, лише фрагментарно розглядали проблему творчого використання здобутку видатного педагога у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів. Отже, мета написання статті полягає у вивченні та узагальненні поглядів видатного педагога на дану проблему.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній філософській, психологічній, педагогічній та методичній літературі до цього часу ведуться дискусії щодо трактування поняття «професійна

підготовка майбутнього вчителя». Більшість науковців єднаються у думці, що це процес формування й набуття настанов, знань та вмінь, необхідних спеціалісту для належного виконання спеціальних завдань навчально-виховного процесу (О. Абдуліна, Н. Кузьміна, Н. Гализіна та ін.).

Глибокий та ретельний аналіз наукової, психолого-педагогічної та методичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що процес професійної підготовки майбутнього вчителя має певні етапи та передбачає загальну, спеціально-професійну та особистісну підготовку студента до роботи за фахом. Загальна підготовка ставить за мету озброєння майбутніх філологів знаннями з гуманітарних і соціоекономічних предметів (історія, філософія, екологія, соціологія, економіка, інформатика тощо). Спеціально-професійна підготовка включає вивчення студентами психологічних, педагогічних, методичних та мовних дисциплін. Особистісна підготовка передбачає самовиховання, самоосвіту та саморозвиток майбутнього спеціаліста (динамічний та неперервний процес самопроєктування особистості, що характеризується зростанням, становленням, інтеграцією та реалізацією професійно значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань та вмінь; активне якісне перетворення людиною свого внутрішнього світу).

Закцентуємо увагу на творчому використанні педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у процесі фахової підготовки майбутніх учителів на філологічному факультеті Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка за такими спеціальностями: «Середня освіта. Мова та література (англійська)», «Середня освіта. Українська мова та література».

Наслідуючи мудрі поради Василя Олександровича, студенти пізнають основи діяльності вчителя, стають посередниками між педагогічною наукою та практикою, працюють над перспективами вдосконалення навчально-виховного процесу, вивчають провідний педагогічний досвід кращих учителів та вчать ся упроваджувати його під час проходження педагогічної практики, створюють індивідуальну педагогічну лабораторію. Адже, як стверджував В. О. Сухомлинський, «чим більше знає вчитель, тим легше його учням засвоїти елементарні знання, тим більшим авторитетом і довір'ям користується він серед учнів і батьків, тим більше до нього, як до джерела знань, тягнуться діти» [3, с. 55].

Педагогічні дисципліни викладаються на факультеті протягом чотирьох років у такій

послідовності курсів: «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Сучасні технології навчання та виховання». В даному контексті вагомим значення набуває самостійна робота студентів. Саме вона є найважливішим компонентом педагогічного процесу, що передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної, групової та колективної навчально-виховної діяльності, яка здійснюється як під час аудиторних, так і позааудиторних занять, без участі викладача, проте під його безпосереднім керівництвом [1, с. 320].

Під час вивчення історії педагогіки студенти I курсу знайомляться із життєвим шляхом та творчим досвідом Василя Олександровича, вивчають його біографію та самостійно опрацьовують його книги. При цьому особлива увага звертається на книгу «Серце віддаю дітям» [5].

Студенти II курсу, виконуючи самостійні роботи із «Педагогіки», читають твір «Пависька середня школа», конспектують розділи книги, а саме: «Дружний педагогічний колектив – запорука успіху навчально-виховної роботи», «Моральне виховання», «Розумове виховання»; створюють власну «скарбницю цитат В. О. Сухомлинського». Для самостійного опрацювання студентам філологічного факультету також пропонується праця Василя Олександровича «Батьківська педагогіка».

За програмою курсу «Педагогіка» дану роботу вони виконують у ході вивчення розділу «Теорія виховання». Таким чином, у майбутніх учителів формується стійке уявлення про те, що найвищою, найблагороднішою та найпочеснішою мрією кожного батька і матері В. О. Сухомлинський вважав творення людини, оскільки вони не тільки продовжують свій рід і відтворюють себе в своїх дітях, а й несуть відповідальність за нову людину, людство і його майбутнє загалом [2]. Ґрунтовне опрацювання педагогічної спадщини видатного Василя Олександровича дає змогу студентам виконати індивідуальний творчий проєкт, зокрема створити перелік рекомендацій і побажань батькам, учителям та класним керівникам, а також розробити семінар-практикум «Традиційні й нетрадиційні форми роботи з батьками».

У процесі вивчення розділу «Школознавство» майбутні вчителі опрацьовують твір «Розмова з молодим директором школи». Вони не просто читають та конспектують дану працю видатного педагога, а й, беручи саме її за основу, самостійно створюють індивідуальний проєкт «Відвідування та аналіз уроків», презентують його під час проведення круглого столу

«Специфіка управлінської діяльності навчальним закладом» [4].

На III курсі, готуючись до практичних занять з «Основ педагогічної майстерності», студенти у праці «Сто порад учителю» знаходять відповіді на питання, які їх хвилюють: «Що таке покликання до праці вчителя? Як воно формується?», «Будьте доброзичливими», «Про роботу з «важкими» учнями», «Поради вчителю, який починає працювати в школі», «Як виховувати самодисципліну в розумовій праці» тощо. Завданням до кожного практичного або лабораторного заняття є таке: «Самостійно доберіть цитату з творів В. О. Сухомлинського, яка могла б стати епіграфом до даної теми» [6].

Педагогічну спадщину Василя Олександровича студенти самостійно вивчають і на 4 курсі, під час підготовки індивідуальних творчих завдань до спецкурсу «Сучасні технології навчання та виховання». Його мета – поглиблення та розширення професійної підготовки спеціалістів, становлення творчої індивідуальності майбутнього педагога, що розвивається й формується в умовах альтернативної освіти. Зміст спецкурсу орієнтований на нову галузь педагогічної науки – педагогічну інноватику; глибше ознайомлення студентів із новітніми досягненнями сучасної науки і прогресивними зарубіжними та вітчизняними освітньо-виховними технологіями; вивчення найбільш типових моделей альтернативної освіти, що різняться своєрідністю, яскраво вираженим авторським підходом до трактування педагогічних ідей; детальний розгляд тих концепцій та освітніх проєктів, які стали основою масових педагогічних рухів, дали імпульси розвитку гуманістичної педагогіки.

Авторська школа Василя Сухомлинського також є предметом самостійного вивчення. Особлива увага приділяється опрацюванню праці видатного педагога «Листи до сина» та статей «Педагогіка серця», «Не бійтесь бути ласкавими», «На нашій совісті – людина», «Праця, покликання, щастя», «Слово до учнів». Також студенти пишуть реферати на тему «Технології виховання В. О. Сухомлинського».

Таким чином, протягом чотирьох років вивчення предметів педагогічного циклу студенти філологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка не просто читають та конспектують твори видатного педагога, у них формується уявлення про організацію навчально-виховної роботи в школі, професію вчителя, його педагогічну майстерність та адміністративну діяльність. Спираючись на здобуті самоосвітньою

діяльністю знання, майбутні вчителі розв'язують педагогічні завдання, оволодівають елементами педагогічної техніки; відкривають для себе засоби й напрями цілеспрямованого професійного самовдосконалення.

Висновки і перспективи подальших розвідок напруму. Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що ми розглянули лише творче використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів-філологів. Проте це дозволяє нам зробити висновок про важливість та необхідність використання здобутків безцінного науково-практичного доробку видатного педагога, який і досі залишається невичерпним джерелом розвитку сучасної педагогічної думки. Актуальним видаються питання формування професійної майстерності майбутнього педагога, використання студентами педагогічної спадщини Василя Олександровича у процесі проходження педагогічної практики, а також вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу. Отже, саме за цими напрямками варто продовжувати наукові розвідки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Стеблєва К. К. Організація самостійної роботи студентів ВНЗ за допомогою засобів інформаційних технологій / К. К. Стеблєва // Особливості підготовки сучасного фахівця: наук.-метод. зб. – Київ, 2012. – С. 317–325.
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1987. – 256 с.
3. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 7–390.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 393–626.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С. 7–279.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 419–654.

REFERENCES

1. Steblova, K. K. (2012). *Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv VNZ za dopomohoiu zasobiv informatsiinykh tekhnolohii*. [Organization of independent work of students of higher educational institutions with the help of information technologies] *Osoblyvosti pidhotovky suchasnoho fakhivtsia: nauk.-metod. zb.* Kyiv.
2. Sukhomlynskyj, V. O. (1987). *Batkivska pedahohika*. [Parent Pedagogy]. Kyiv.
3. Sukhomlynskyj, V. O. (1977). *Pavlysjka serednja shkola*. [Pavlysh secondary school]. Kyiv.
4. Sukhomlynskyj, V. O. (1977). *Rozmova z*

molodym dyrektorom. [A conversation with a young headmaster]. Kyiv.

5. Sukhomlinskyj, V. O. (1977). *Sertse viddaiu ditiam*. [I give my heart to the children]. Kyiv.

6. Sukhomlinskyj, V. O. (1976). *Sto porad vchytelevi*. [One hundred pieces of advice to the teacher]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГЕРГУЛЬ Світлана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов, заступник з виховної роботи декана філологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Наукові інтереси: педагогічна спадщина

В. О. Сухомлинського, фахова підготовка вчителів, самоосвітня діяльність вчителя.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GERGUL Svitlana Mykolayivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogics and Methods of Foreign Languages Teaching of T. G. Shevchenko National university «Chernihiv colehium».

Circle of scientific interests: pedagogical heritage of V. A. Sukhomlinskyi, vocational training of teachers, self-educational activities teacher.

Дата надходження рукопису 14. 08. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор О. С. Радул

УДК37.015.31; 57.081.1

ЄЛДІНОВА Світлана Миколаївна –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail : eldinova-svetlana@rambler.ru

**ПРИРОДООХОРОННЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ
У ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні зміни буття людей, обумовлені глобалізацією та технічними досягненнями, порушують рівновагу між суспільними системами, загрожують вичерпанню біологічних ресурсів планети. Руйнація екологічної ніші довкілля, забруднення навколишнього середовища погіршують якість життя людини, визивають ріст захворювань, у тому числі і з генетичними відхиленнями. Все це вимагає людство вирішувати проблему: глобальний екологічний колапс – чи зміни у світогляді.

Для подолання духовно-екологічної кризи сучасного життя необхідне досягнення гармонії та комфорту у всіх суспільних сферах: науці, мистецтві, релігії, моралі і, врешті решт, у зміні мислення, звичках і поведінці кожної людини. Цей «культурний шок» особливо вразив не тільки молодіжне середовище, а й підлітків та дітей молодшого шкільного віку. Саме у такому віці формуються зразки власного «Я», система духовно-моральних цінностей і схеми поведінки. У цей час на формування особистості впливає її оточення, правила поведінки дорослих, на які орієнтуються діти, некритично засвоюючи «дорослі» цінності. Тому актуальною стає проблема виховання юної особистості інноваційного типу, адекватну як для подолання сучасної духовно-екологічної, соціально-економічної кризи, так і перспективам майбутнього «суспільства

знань», яке, на відміну від сьогоденного інформаційного, спроможне одночасно з технологічними передбачати ще й гуманітарні цілі. У зв'язку з цим екологічна освіта стає для суспільства виходом з духовно-екологічної кризи, а природоохоронне виховання молодших учнів – ефективним механізмом подолання споживацької свідомості майбутніх поколінь.

У формуванні цінностей людини інноваційного типу головну роль у всі епохи виконувала школа. Шкільні педагогічні колективи накопичили значний досвід навчально-виховної діяльності щодо розвитку природоохоронної активності молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні засади сучасної екологічної освіти формувалися під впливом вітчизняних учених та педагогів В. Вернадського, Б. Всесвятського, В. Сухомлинського, І. Зверева, І. Суравегіної та ін. Вагомий внесок у розробку питання екологічної освіти в рамках вивчення шкільних навчальних курсів здійснили С. Васильєв, Т. Кучер, О. Лабенко, С. Лебідь та ін. Актуальними є праці присвячені проблемі ціннісного ставлення до природи та формування екологічної культури учнів відповідно до вікової групи – праці Н. Бутенко, Р. Науменко, Н. Пустовіт. Проблема природоохоронного виховання учнів молодших класів у працях